

STRUKTURER, AKTÖRER OCH MAKT

| Vilka aktörer och strukturer har egentligen makt i samhället?

POLITIKER TJÄNSTEMÄN FÖRETAG

EKONOMI LAGAR NATUR TEKNIK

FORMELL
MAKT

TVINGANDE

MATERIELLA
STRUKTURER

AKTÖRER

MAKT

STRUKTURER

INFORMELL
MAKT

INFLYTANDE

IDÉ-
STRUKTURER

STATUS

MEDIA

REKLAM

NORMER

IDEOLOGIER

DISKURSER

MAKT

Makt

Makt kan definieras som möjligheten att påverka någon att göra det vi vill. Ibland skiljer vi på tvingande makt – att tvinga någon mot dennes vilja – och inflytande – att påverka vad någon vill göra.

Aktörer med formell makt

Den främsta formella – eller **tvingande** – maktutövningen är förmodligen den som utövas med stöd av lag. **Politiker** har via val fått rätten att bestämma lagarna. **Tjänstemän** utövar sen denna makt genom sin yrkesposition. Exempel är **polisen** som har våldsmonopol för att upprätthålla lagen och **lärare** som har rätt att leda skolarbetet och betygsätta eleverna. Företag utövar också formell makt som **arbetsgivare** då de har rätten att leda och fördela arbetet. Den stora skillnaden är att du kan byta arbetsgivare – men det är svårt att helt välja bort att arbeta.

Aktörer med informell makt

Många aktörer utövar informell makt – eller inflytande – av olika slag. Personer med hög **social status** påverkar både i våra bekantskapskretsar och på våra arbetsplatser, och många opinionsbildare och influencers utövar makt genom att vi lyssnar och litar på dem.

Traditionell media utövar makt genom att välja vilka frågor som ska få mer uppmärksamhet. **Sociala medier** utövar en mer komplex informell makt då deras algoritmer kan påverka vilka som syns, vilka frågor som lyfts upp och vilken typ av innehåll som är mer framgångsrikt och klickvänligt.

Reklam fungerar på ett liknande sätt. **Traditionell reklam** fungerar genom tillgänglighetsbias, en svaghet som gör att vi är mer benägna att köpa det vi hört talas om. **Riktad reklam** på sociala medier kombinerar detta med att analysera dina personliga köpmönster och försöka uppmärksamma dig på nya individuellt anpassade produkter när det är som mest sannolikt att du vill köpa dem.

MAKT

Idéstrukturer som utövar makt

Idéer kan uppfattas som något vi styr över själva genom fri vilja. Samtidigt påverkar omvärldens idéer oss alla och anger vad som är möjligt att tänka och göra.

Normer är oskrivna regler som styr vårt beteende i olika sociala sammanhang. De talar om vad som är "rätt" eller "fel" att göra i en viss situation. Även om normer ofta tas för givna kan de vara starkt styrande och leda till sanktioner om de bryts. Samtidigt förändras normer över tid, ofta som ett resultat av förändrade värderingar eller sociala rörelser.

Ideologier är övertygelser om hur människor fungerar och hur samhället bör organiseras. Exempel på ideologier är liberalism, socialism och konservatism. Ideologier påverkar allt från politiska beslut till hur vi ser på rättvisa och frihet.

Diskurs är ett ord för att beskriva vilka idéer som anses "normala" eller "sanna" just nu. De idéer som avviker för mycket från diskursen anses ofta orealistiska, löjliga eller obegripliga, vilket begränsar möjligheten till nya tankar.

Strukturer med materiell makt

Materiella strukturer inkluderar allt som går att ta på eller mäta. Dessa strukturer styr oss på ett direkt och tvingande sätt och påverkar vad som är möjligt att göra.

Ekonomiska flöden styr stora delar av världen. Stora företag, politiker och de allra rikaste har större möjlighet att påverka ekonomin, men till viss del följer ekonomin sin egen logik och det är svårt för en ensam aktör att påverka hur marknaden fungerar.

Lagar stiftas av politiker men utgör sen de fasta spelreglerna för samhället som direkt styr miljoner människors beteenden.

Naturen sätter ramarna för vårt liv på jorden. Vår personlighet är ett samspel mellan omgivning och gener, klimatet begränsar vår ekonomi och naturlagarna är naturligtvis de yttersta spelreglerna för allt vi gör.

Teknik innefattar alla fysiska verktyg och hjälpmedel som människor har skapat. Digital teknik påverkar hur vi kommunicerar, vägar påverkar vart vi kan resa samt om vi använder bil eller tåg och arkitekturen och stadsplaneringen påverkar livet i staden, för att nämna några exempel.